

negative external influences from family and society and its criminal elements, which have become the cause for the disadaptation of the under-aged. The category children «at risk» has become the subject of study of various branches of scientific knowledge, resulting in a multidisciplinary study of its nature, causing the complexity and diversity of this phenomenon. The Hungarian scientists include to the group «at risk» children whose physical or social environment does not meet the cultural values, can have a devastating impact on the development of their cultural values, even prevent the development of their personality. The level of risk depends on many factors: 1) the source of danger (family, institution, etc.); 2) the nature of danger – physical, social, emotional, etc.; 3) the child's personality, vulnerability; 4) the cumulative effect, when the impact of different hazards is imposed and multiplied. Overall, the Hungarian scientists distinguish the following groups of risk factors: – financial: vital needs of a child are not met; – moral: a child find him/herself in an antisocial and deviant surrounding environment; – health: a child is placed in surrounding environment, which has harmful effects on his/her health; – educational: a child does not get enough education and up-bringing.

Key words: children «at risk», factors, forms of displays, Hungary.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2015 р.

Прийнято до друку 14.05.2015 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Козубовська І. В.

УДК 347.639:37.013.42(4/9)

Л. В. Кальченко

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ПРЕВЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Рішення проблеми превенції соціального сирітства не можливе без вивчення й усвідомлення зарубіжного досвіду суспільної практики подолання проблем дітей, попередження ситуацій соціального ризику щодо бездоглядності і безпритульності та їх соціального захисту.

Звертаючись до аналізу наукових досліджень, маємо зазначити, що вивченню досвіду соціальної роботи, практики соціальної допомоги і захисту в різних країнах світу присвячені роботи В. Антропова, Н. Антюшиної, К. Асторова, М. Бейгереева, В. Балаж, Ш. Бечки, Д. Бридж, Л. Волинець, А. Волкова, О. Кайлова, О. Коваль, О. Козлова, В. Козубовського, Р. Корнюшиної, К. Кузьміна, Н. Леснікової, А. Лященко, Л. Немової, І. Нікіфорової, Г. Попович, Є. Новак, Є. Лозовська, М. Кузнєцова, С. Чорбинського та інших науковців-

дослідників. Але, нажаль, проблема превентивного напрямку соціально-педагогічної роботи щодо дитячого сирітства у зарубіжних країнах є ще мало розробленою та знаходиться поза увагою наукової спільноти. Саме тому основним завданням нашої роботи є аналіз існуючого досвіду суспільної практики щодо вирішення проблеми дитячого сирітства в інших країнах та виокремлення і систематизація превентивного напрямку соціально-педагогічної роботи щодо локалізації явища соціального сирітства.

Аналізуючи зарубіжний досвід суспільної практики подолання дитячого сирітства, з позиції ретроспективного розвитку, ми звернули увагу на роботу М. Ошаніна [1], який, досліджуючи історію організації догляду за сиротами у західноєвропейських країнах на початку ХХ ст., виділяв два підходи з боку державної влади щодо вирішення проблеми сирітства – *романський і протестантський*. Він зазначав, що у таких країнах як Італія, Франція, Іспанія, Австрія та Росія, що належали до *романської системи*, організація піклування про сиріт була справою уряду держави. Спостерігалось збільшення кількості великих виховних будинків, що займалися прийомом немовлят із бідних сімей, батьки в яких не в змозі були забезпечити можливість залишатися дітям в сім'ї. Перші ж засновники цих закладів вважали, що дані будинки будуть сприяти зменшенню дітовбивства в країні. Однак багаторічний досвід діяльності цих закладів показав, що такі виховні будинки відрізнялися високим показником смертності дітей з різних причин. У таких же країнах як Німеччина, Швейцарія, Швеція, Данія існувала так звана *«протестантська система піклування»*, характерними рисами якої були: невелика кількість виховних будинків, повільне збільшення кількості дітей в них, низька смертність дітей, які виховувалися здебільшого під наглядом громади або місцевих організацій. Уряд в них приходив на допомогу в особливо важких ситуаціях, коли не вистачало коштів для догляду за дітьми. Організація піклування залишалася у веденні громади [1, с. 26]. Протестантська система, в порівнянні із романською, доводить необхідність залучення громади та ефективність дій її інституцій щодо вирішення питання соціального сирітства, його попередження.

Існує також інформація, що у Німеччині, наприкінці ХVІІІ ст., внаслідок сильної критики сирітських будинків, багато з них було закрито, але пізніше вони знову почали створюватися, тому що влаштування сиріт у приватні сімейства не завжди було можливим. У ХІХ столітті активно утворюються благодійні спілки й організації Німеччини, які зосереджували свою увагу на допомозі безпритульним дітям, серед яких «Союз із захисту дітей від жорстокого поводження й експлуатації» у Берліні [2, с. 12 – 13; 3]. Тобто навіть у ті часи мова йшла про створення недержавних організацій, які виступали активними суб'єктами громади у вирішенні проблем соціального сирітства, допомоги дітям-сиротам, їх захисту.

В історії німецьких і швейцарських сирітських закладів XIX ст. заслуговує на увагу Гофвільська колонія (неподалік м. Берн), створена швейцарським педагогом і агрономом Еммануелем фон Фелленбергом, у якій виховання сиріт було побудовано таким чином, що поряд із шкільними заняттями вихованці займалися земельною справою, таким чином покриваючи витрати на своє утримання й отримуючи самостійність [2, с. 12 – 13; 4, с. 35].

В Англії, сироти, які не могли бути влаштовані у приватні сімейства, знаходили призре́нє у так званих «робітничих будинках», при яких відкривалися сирітські притулки. При притулках для ночівлі відкривалися робітничі школи для вуличних дітей [2, с. 12 – 13; 3].

Сирітські будинки існували також у Франції, де утримувалися як за рахунок благодійних коштів громад і департаментів, так і за рахунок уряду. Розвиток приватної благодійності у Франції традиційно пов'язують із ім'ям Вінсента де Поля, який заснував орден лазаристів, що у середині XVII століття відкрив у Парижі притулок для сиріт. Перед революцією 1789 року у Франції було відкрито 2185 суспільних закладів допомоги, в яких отримали притулок 400 тисяч дітей-знайд... [5, с. 162]. У XIX столітті по всій Франції відкривалися спеціальні колонії для бідних, безпритульних дітей-бродяжок, що утримувалися на кошти держави [3].

Широке розповсюдження в Європі отримали денні притулки для дітей, що мали назву дитячих садків та утворювалися для дітей, чії батьки були зайняті на виробництві, з числа найбідніших прошарків населення. Старші діти навчалися в них азам ремесла, шиття, в'язання тощо. В середині XIX століття мережа денних притулків у Франції складалася із 400 закладів [3].

У цілому система дитячих соціальних закладів європейських держав включала сирітські притулки для знайд, робітничі будинки і школи, притулки для ночівлі, навчально-виховні земелеробські колонії, виправні реформаторії для малолітніх злочинців, денні притулки для дітей, так звані дитячі садки, які здебільшого діяли під наглядом муніципальної влади та вся діяльність яких була спрямована на попередження дитячої бездоглядності і безпритульності, захист дітей та формування в них особистого ресурсу щодо подальшого облаштування у житті через залучення їх до праці, формування професійних навичок.

Звертаючись до американського досвіду розвитку суспільної практики щодо вирішення проблеми сирітства і соціальної допомоги дітям-сиротам, ми звернули увагу на те, що він дещо відрізнявся від досвіду Європи та Росії. А саме – державна влада Америки утримувалася від збільшення кількості державних соціальних закладів і надавала перевагу *приватним благодійним організаціям*, які були введені в систему соціальної допомоги штатів і для реалізації урядових програм соціальної допомоги отримували від держави грошові субсидії. Таким чином, благодійні організації Америки стали звичайним механізмом

вирішення проблем окремих груп населення, у тому числі й вирішення проблеми сирітства. У 1853 році Ч. Лорінгом була заснована перша благодійна організація, що займалася безпосередньо справою дітей, метою діяльності якої було скорочення дитячої вуличної злочинності та безпритульності, сприяння професійному навчанню дітей, організації дозвілля та відпочинку [3].

У 70-ті роки ХІХ століття було створено Американське товариство організованої благодійності [3], що відіграло значущу роль у розвитку превентивного напрямку суспільної практики вирішення соціальних проблем, адже його активісти відвідували будинки бідних родин і безробітних та з'ясували, які проблеми вони мають, допомагали у їх вирішенні. Все це сприяло попередженню втечі дитини з дому, локалізації явища соціального сирітства.

Цікавим у даному контексті є й досвід роботи американських комітетів із надання допомоги бідним, що зіграли впливову роль у системі благодійності та боротьбі із соціальними патологіями, однією з яких є соціальне сирітство. До складу комітетів входили обрані на місцях філантропи, які організовували сімейне піклування, відкривали сирітські притулки, богадільні, дома для бідних та ін.

Взагалі теорія й практика благодійності в Америці у ХІХ столітті отримує найвищий у світі розвиток. Інститут благодійництва виступає найбільш ефективним соціальним механізмом вирішення існуючих проблем суспільства, у тому числі й проблеми дитячого сирітства. Національна конференція благодійних дій розробляє концепцію «наукової філантропії» і планомірно запроваджує її у діяльність організацій. Серед основних вимог до благодійництва – його індивідуалізація, прив'язка до конкретної складної життєвої ситуації, раціональність, постановка чітких цілей та досягнення конкретних результатів [3], які й донині є одними із основних вимог соціально-педагогічної діяльності та трансформувалися у принцип адресності допомоги, оцінки потреб дитини та сім'ї, їх задоволення.

Звертаючись до вітчизняної парадигми суспільної практики допомоги дітям-сиротам цього періоду (ХІХ ст.), та порівнюючи її із зарубіжною практикою, можемо зазначити, що дореволюційні фахівці та дослідники, які вивчали дане питання, серед основних шляхів, що сприяли б вирішенню питання соціального сирітства й ефективної соціальної допомоги дітям-сиротам вбачали: обґрунтування необхідності створення єдиного на всю країну органа, що візьме під свою юрисдикцію даний напрям роботи, реорганізацію всієї діяльності й чітке визначення повноважень держави, громадськості, приватних осіб, а також справ, якими б опікувалися земське й міське суспільне самоврядування та які б ґрунтувалися на розвиткові ідеї сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, які з різних причин залишилися без батьківської уваги чи підтримки [6; 7; 8; 9].

Пошуку ефективних моделей сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, які потрапили у складні життєві обставини приділяли увагу видатні діячі свого часу з різних країн світу. Але лише у середині ХХ століття ідея австрійського педагога Германа Гмайнера щодо створення дитячих селищ [12], який у 1949 році збудував перший будинок майбутнього дитячого містечка «СОС – Кіндердорф», для дітей, які залишилися без піклування батьків, стала найбільш вдалою і результативною. За задумом засновника, такі дитячі селища або містечка повинні були об'єднувати декілька котеджів, призначених для окремої сім'ї, яка складалася із матері-виховательки і декількох дітей (віком від 6 до 8 років). Хлопчики й дівчатка вважалися у ній братами й сестрами. Жінка погоджувалася зробити материнство своєю професією й способом життя і, взявши на виховання 6-7 дітей, різних за віком, ставала господаркою у домі. Вона ж визначала стиль і уклад життя, вирішувала конфлікти. Господарством дитячого селища займався невеличкий штат працівників, який складався із адміністратора і декілька його помічників. Мати-вихователька «гмайнеровського містечка» – це особлива фігура, з одного боку вона є службовцем, що отримує заробітну платню, має право на вихідні, відпустку, лікарняний бюлетень, пенсію, а з іншого – її служба це не просто професія, це повне служіння чужим дітям, адже вона відмовлялася від власної родини.

У Австрії практика організації роботи з дітьми-сиротами й превенції соціального сирітства також пов'язана з ім'ям Германа Гмайнера та діяльністю організації «SOS – Кіндердорф» («Дитяче містечко» – модель дитячого будинку із сімейним вихованням (ДБСТ)), що сьогодні являє собою благодійну організацію «SOS – Кіндердорф Інтернаціональ», філіали якої представлено у ста семи країнах світу, в тому числі і в Україні.

Паралельно із розвитком з середини 50-х років мережі дитячих містечок, в Австрії, наприкінці 80-х років ХХ століття, було розроблено нову модель соціальної служби, однією з функцій якої було створення спеціальних притулків, де працівники соціальної служби, зустрічаючись із дітьми-втікачами, найчастіше позитивно розв'язують конфліктні ситуації. А з метою оптимального загального розвитку дитини були введені обов'язкові заходи співпраці з батьками, а саме: батьківські дні, фахові консультації різних спеціалістів, батьківські ради [10, с. 312].

Розкриваючи превентивний напрям суспільної практики особливу увагу заслуговують проект «Допомога у критичних ситуаціях матерям, які мають немовлят та маленьких дітей», що передбачає надання, за невелику плату, квартири чи місця у гуртожитку у випадку кризової ситуації (розлучення, родинні конфлікти тощо), а також діяльність «Сімейного центру Юліуса Танддера», що об'єднує різноманітні служби та консультації, серед яких: відділ сімейної опіки, відділ дитячих будинків; дитяча психологічна станція, соціально-педагогічна експертиза та спеціальна педагогічна амбулаторія; служба психологічної допомоги;

інститут соціальної терапії; вiденський дитячий телефон; спеціалізований дитячий будинок тощо [10, с. 110]. Адже діяльність цих структур була спрямована на локалізацію причин соціального сирітства, що могли спровокувати неналежний догляд за дітьми, відмову батьків від власних дітей.

Маємо також зазначити, що в останнє десятиріччя і у Європі, і в Сполучених Штатах в системі соціального захисту дітей-сиріт вагоме місце займає інститут прийомної сім'ї.

США мають давні традиції щодо програм соціальної допомоги дітям й запобігання дитячому сирітству. Існуюча система роботи з дітьми та сім'ями орієнтована на попередження негативних ситуацій їхнього життя. Для дітей, які потребують допомоги й мають відхилення у поведінці чи певні емоційні проблеми, існують заклади (дитячі будинки та притулки) кількох типів: лікувальні центри з цілодобовим перебуванням дитини, сімейні дитячі будинки, кризові та дитячі психіатричні центри, профілакторії тощо. Усиновлення чи передача дитини у спеціальний дитячий заклад відбувається лише тоді, коли було вичерпано усі можливості щодо збереження родини (Закон «Про сприяння в усиновленні та соціальному забезпеченні дітей» (1980 р.)). Відповідно до означеного Закону стосовно дітей, яких потрібно відгородити від впливу сім'ї, передбачені необхідні зусилля, щоб попередити передачу дитини у дитячий заклад, навіть здійснюється судовий нагляд до моменту передачі дитини, а батькам надається можливість виправити ситуацію [9; 10].

Цікавим є й те, що у США немає державних дитячих будинків. Утриманням притулків займається місцеве самоврядування – «ком'юніті», яке на конкурсній основі знаходить ентузіастів для управління притулками. Тим, хто бажає вкласти свої сили і кошти у роботу із сиротами надається невелика сума грошей для початку діяльності, після чого вони повинні самостійно знайти спонсорів, приміщення, персонал. Діти у таких притулках не лише навчаються, але й отримують певну спеціальність (за інтересом дитини). Вихованці перш за все працюють, а потім навчаються. Таким чином у них не формується споживацький настрій, страх перед майбутнім самостійним життям.

На загальнодержавному рівні пріоритетним принципом вирішення проблеми соціального сирітства є превентивність дій, про що говорить створення інформаційної мережі, запровадження методики спостереження за кожним окремим випадком, юридичний контроль за передачею дитини у спеціальний заклад, розробка програм, орієнтованих на родину, заснування профілактичних й загальнодержавних служб із соціального забезпечення дітей, що орієнтовані на конкретні групи населення [9; 10].

В цілому усі послуги зазначених служб можна згрупувати за певними ознаками. Так, *Ліга соціального забезпечення дітей Америки* є сукупністю дитячих соціальних служб, найпоширеніший вид послуг яких

– патронаж сім'ї, що ефективно сприяє недопущенню потрапляння дитини та її сім'ї у складну життєву кризу й ситуацію ризику по соціальному сирітству; *служби підтримки дітей та сімей* охоплюють патронажні послуги, сімейну терапію, просвітницьку діяльність у сфері сімейного життя. *Добровільні служби допомоги родинам та районні центри психічної корекції* надають допомогу сім'ям, які мають проблеми у стосунках між батьками та дітьми, консультують з психолого-педагогічних та медичних питань. Останнім часом *служби соціального забезпечення* основну увагу приділяють питанням нормального перебування дитини у родині, забезпечення їй належної турботи. Перевага надається усиновленню та домашнім дитячим групам, що дозволяє зменшити кількість дітей, які виховуються у дитячих будинках та притулках. Існує також *Американська служба сім'ї*, до якої належать місцеві добровільні некомерційні служби; у Сан-Франциско створено юридичний центр з питань догляду за дітьми, а також для вирішення виникаючих поточних проблем у цій сфері [9; 10].

Звертаючись до європейського досвіду, аналіз показує, що у деяких країнах Європи існує низка постанов у сфері шкільного та соціального законодавства, які також визначають родину як соціальний інститут, що виконує важливі біологічні, економічні та соціально-політичні функції.

Так, у Норвегії найбільш розповсюдженою формою турботи про сиріт є їх влаштування у благополучні сім'ї на виховання. В залежності від того, на скільки дитина позбавлена батьківського піклування, визначається й роль других батьків у її житті. Деяких дітей, чиї батьки зловживають алкоголем, але роблять спроби позбавитися цієї залежності й лікуються, відправляють до піклувальників на вихідні. Прийомна сім'я також має право просити соціальні служби дозволити їй взяти цю дитину на канікули, свята, проводити з нею заняття спортом, музикою, естетично розвивати її [2, с. 22 – 23; 10].

Дітей, ізольованих від батьків у дитинстві, за їх проханням влаштовують у інших містах або районах, надаючи їм державну підтримку для отримання освіти, роботи, житла на новому місці. Прийомні батьки також турбуються про своїх підопічних за мірою своїх можливостей. І де б не знаходилися діти (у притулках місцевих органів самоврядування, прийомних сім'ях) вони залишаються державними дітьми, тобто тими, кому гарантовані підтримка держави, захист за законом, глибока повага до їх людських прав.

Давні традиції щодо вирішення питання дитячого сирітства має розгалужена мережа соціальних служб Великобританії, що об'єднує три типи організацій, які надають соціальні послуги: державні (або урядові); підприємницькі (або створені за приватною ініціативою); неприбуткові, в тому числі волонтерський рух. Соціально-педагогічні функції даних служб, спрямовані на захист інтересів та допомогу різним категоріям громадян: дітям, підліткам, родинам, інвалідам та ін., які потребують психологічної чи матеріальної допомоги. Їх дії координуються, як

правило, проведенням конференцій, в яких беруть участь численні установи. Усі соціальні працівники мають відповідну спеціалізацію й відрізняються напрямком і характером професійної підготовки, тому кожний співробітник вирішує проблеми конкретного «об'єкта» – навчального, сирітського, лікувального тощо [9; 10].

Існують також багатопрофільні центри, які надають допомогу дітям, підліткам та їхнім батькам. Подібні центри виступають «лінійними» структурами соціальних служб, серед яких є: центри, що спеціалізується на допомозі підліткам, котрі мають ускладнення у спілкуванні з дорослими; центри, орієнтовані лише на допомогу родині; центри, які надають допомогу підліткам, схильним до алкоголю та наркотиків. «Лінійні» структури надають психотерапевтичну допомогу, забезпечують соціальний захист відвідувачів центра, підтримують зв'язок із юридичними службами, організаціями охорони здоров'я, службами соціального забезпечення тощо. Між структурами налагоджено тісний зв'язок, тому різні фахівці «ведуть» дитину від народження до повної самостійності, забезпечуючи соціальний захист, дотримання юридичних норм, організацію психологічної і педагогічної допомоги, а також координують свої дії із службами освітнього департаменту, які відповідають за організацію дозвілля молоді. Соціальний захист дитини складається із впливу на умови та оточення, де вона росте, а також із надання підтримки її вихователям. Так, наприклад, у передмісті Лондона існує мережа центрів для дітей раннього віку, які нагадують дитячі садки в Україні. Принципова відмінність – це обов'язкова робота з батьками. Тут вони можуть отримати консультації щодо виховання дітей, а ті батьки, чиї діти перебувають на вихованні у прийомній сім'ї, можуть поспілкуватися (під наглядом соціального працівника) із своїми дітьми. Головний принцип надання соціальної допомоги дітям у Великобританії – це сприйняття дитини як частини сім'ї [9; 10].

Центри підтримки сім'ї виконують дві головні функції: допомогу в критичних станах і превентивну діяльність. Відрив дитини від сім'ї застосовують лише у крайніх випадках, оскільки вважають, що позбавлена батьківського піклування й переведена в систему державної опіки, вона матиме набагато більше проблем у дорослому житті, ніж дитина, вихована у рідній сім'ї, навіть не зовсім благополучній. Тільки у випадку, коли робота соціальних служб не має позитивного результату, дитину вилучають із сім'ї й переводять до прийомної або до невеликого дитячого будинку. Існує два типи центрів підтримки сім'ї: 1) клієнтоцентровані, працюють із тими клієнтами, яких направила до них соціальна служба відповідного адміністративно-територіального підрозділу (нерідко після сигналу з боку поліції); 2) центри за місцем проживання, які самі запрошують до себе мешканців відповідного району. У першому випадку йдеться про розв'язання гострої проблеми, яка вже виникла й потребує активного втручання. У центрах другого

типу займаються переважно превентивною роботою, тобто упередженням кризових ситуацій. Найпоширенішими формами такої роботи є розповсюдження інформації про діяльність закладу, запрошення дітей (іноді разом із батьками) до центру, де вони можуть гратися, чогось навчатися тощо. Якщо клієнтами першої категорії закладів є сім'ї з підлітками 12-14 років, то превентивна робота, на думку британських колег, є значно ефективнішою стосовно дітей до 10 років, тобто коли в їхніх стосунках із батьками ще немає катастрофічного розколу [10; 3].

На особливу увагу заслуговує функціонування прийомних (фостерних) сімей у Великобританії та діяльність соціальних служб щодо їх підтримки, що спрямовані на локалізацію явища соціального сирітства.

У Швейцарії за надання соціальної державної допомоги несе відповідальність громада. Усі соціальні служби керуються принципом «мінімального втручання держави» (А.-М. Фішер-Гейзер). До системи соціального захисту належать *приватні соціальні служби, церковні, а також общинні*, що безпосередньо належать до кантону (країна розділена на 26 кантонів і кожний з них має власне законодавство) [3].

Функціонують також *багатопрофільні центри соціальних служб* з проблем виховання, опіки, розв'язання вікових проблем тощо. *Церковні громади* працюють диференційовано з підлітками, самотніми матерями, безпритульними, вдовами та іншими категоріями громадян, які потребують соціальної допомоги. Надання соціальної допомоги ґрунтується на принципі: спочатку слід використати всі можливості в родині. Якщо їх виявляється недостатньо, тоді залучаються приватні чи церковні служби.

До мережі *служби допомоги молоді* належать *виховні дитячі і юнацькі інтернати, пункти молодіжних зустрічей, молодіжні центри юнаків та дівчат*, де проводяться спільні заходи, бесіди, індивідуальні консультації. У Швейцарії існує також *загальнодержавний Центр допомоги дітям*, що надає фінансову підтримку дитячим інтернатам. У різних частинах Швейцарії поширені й активно діють з 50-х років *центри соціально-культурної анімації*, які покликані організовувати вільний час дітей і підлітків [11, с. 216 – 218].

Таким чином, знайомство із зарубіжним досвідом суспільної практики щодо рішення проблеми соціального сирітства та надання допомоги дітям-сиротам дозволяє визначити як загальносвітові наступні тенденції: здійснення соціально-правової та психолого-педагогічної підтримки сім'ї з метою попередження складних життєвих ситуацій та ризику соціального сирітства; максимальне збереження для дитини її біологічної сім'ї; тимчасовий характер влаштування дитини в державні заклади; пріоритет сімейних форм виховання дітей-сиріт; соціально-педагогічну допомогу і підтримку прийомної (фостерної) сім'ї.

В цілому проведене нами дослідження показало, що для зарубіжної суспільної практики щодо вирішення проблеми дитячого сирітства

характерним є – *по-перше*, активне впровадження превентивно-профілактичних принципів соціально-педагогічної роботи як засадних у вирішенні проблеми соціального сирітства та орієнтація на потреби, проблеми дитини і сім'ї; *по-друге*, диференціація соціальної допомоги та підтримки сім'ям і дітям, й створення поруч із державними інституціями розвиненої мережі громадських (приватних) соціальних служб, дії яких спрямовані на соціальний захист дітей і сімей, які можуть потрапити або вже опинилися у складних життєвих обставинах, а також активний розвиток сімейних форм виховання.

Список використаної літератури

- 1. Ошанин М. А.** О призрении покинутых детей / М. А. Ошанин. – Ярославль : Типография губернской земской управы, 1912. – 283 с.
- 2. Бекова Э. К.** Профилактика воспроизводства социального сиротства : диссертация ... кандидата педагогических наук : 13.00.01 Ярославль, 2007. – 227 с.
- 3. Басов Н. Ф.** История социальной педагогики: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Н. Ф. Басов, В. М. Басова, А. Н. Кравченко. – М. : Издательский центр «Академия», 2005. – 256 с.
- 4. Циткилов П. Я.** История социальной работы: Учеб. пособие / П. Я. Циткилов. – Ростов н/Д. : Феникс, 2006. – 125 с.
- 5. Петрова И. Э.** Социальное учение и социальное служение профессиональных организаций России / И. Э. Петрова // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского, 2009. – № 3. – С. 289–293.
- 6. Гинзбург Н.** Призрение подкидышей в России / Н. Гинзбург // Трудовая помощь. – СПб., 1904. – № 4–6. – С. 12–17.
- 7. Елистратов А.** Проблемы общественного обеспечения детства / А. Елистратов. – Казань, 1908. – 216 с.
- 8. Яблоков Н. В.** Призрение детей в воспитательных домах / Н. В. Яблоков // Трудовая помощь. – СПб., март-июнь 1901 год. – 71 с.
- 9. Кузьмин К. В.** История социальной работы за рубежом и в России : учебн. [для студ. высш. учебн. завед.] / К. В. Кузьмин, Б.А. Сутырин. – М. : Центрполиграф, 2001. – 362 с.
- 10. Фирсов М. В.** Введение в теоретические основы социальной работы (историко-понятийный аспект) / М. В. Фирсов. – М. : Ин-т практической психологии; Воронеж: МОДЭКД, 1997. – 127 с.
- 11. Доля І. М.** Подолання дитячої безпритульності: міжнародна та вітчизняна практика / І. М. Доля // Стратегічні пріоритети. – 2010. – № 1. – С. 55–59.
- 12. Hermann Gmeiner.** Vater der SOS-Kinderdörfer. SOS-Kinderdorf-Verlag, Innsbruck, München, 1987.

Кальченко Л. В. Розвиток соціально-педагогічної діяльності щодо превенції соціального сирітства у зарубіжних країнах

У статті на основі аналізу наукових праць розкрито проблему превентивного напрямку соціально-педагогічної роботи щодо дитячого сирітства у зарубіжних країнах, яке показало, що для зарубіжної суспільної практики щодо вирішення проблеми дитячого сирітства

характерним є – *по-перше*, активне впровадження превентивно-профілактичних принципів соціально-педагогічної роботи як засадних у вирішенні проблеми соціального сирітства та орієнтація на потреби, проблеми дитини і сім'ї; *по-друге*, диференціація соціальної допомоги та підтримки сім'ям і дітям, й створення поруч із державними інституціями розвиненої мережі громадських (приватних) соціальних служб, дії яких спрямовані на соціальний захист дітей і сімей, які можуть потрапити або вже опинилися у складних життєвих обставинах, а також активний розвиток сімейних форм виховання.

Ключові слова: превенція, соціальне сирітство, соціально-педагогічна діяльність, суб'єкти профілактики, зарубіжна суспільна практика.

Кальченко Л. В. Развитие социально-педагогической деятельности по превенции социального сиротства в зарубежных странах

В статье, на основе анализа научных исследований, раскрыто проблему превентивного направления социально-педагогической работы по локализации явления детского сиротства в зарубежных странах. Анализ показал, что для зарубежной общественной практики решения проблемы детского сиротства характерно – *во-первых*, активное внедрение превентивно-профилактических принципов социально-педагогической работы как основополагающих в решении проблемы социального сиротства и ориентация на потребности, проблемы ребенка и семьи; *во-вторых*, дифференциация социальной помощи и поддержки семьям и детям, создание наряду с государственными институтами развитой сети общественных (частных) социальных служб, действия которых направлены на социальную защиту детей и семей, оказавшихся в сложных жизненных обстоятельствах, а также активное развитие семейных форм воспитания.

Ключевые слова: превенция, социальное сиротство, социально-педагогическая деятельность, субъекты профилактики, зарубежная общественная практика.

Kalchenko L. The Development of Social and Pedagogical Activity on Prevention of Child Abandonment in Foreign Countries

On the basis of analysis of scientific papers disclosed the problem of preventive direction of social and pedagogical work on child abandonment in foreign countries, which is still little developed by and is out of sight scientific community. That is why the main task of article is to analyze existing experiences of social practice to address the problem of child abandonment in other countries and singling and systematization of preventive direction of social and pedagogical work on the localization of the phenomenon of child abandonment.

Explore the international experience of social practice to address the problem of child abandonment and assisting orphans allowed to determine how global trends following: implementation of socio-legal and psycho-pedagogical support to families to prevent difficult situations and the risk of child abandonment; maximum saving for child's biological family; temporary nature of placement in state institutions; priority of family care of orphans; social and educational aid and support foster (foster) family.

In general, this study showed that foreign social practice to address the problem of child abandonment is typical – *firstly*, active implementation of preventive and prophylactic principles of social and pedagogical work as ambush in solving the problem of child abandonment and focus on the needs, challenges and seven of the child's; *Secondly*, the differentiation of social assistance and support to families and children, and the creation of close to government institutions developed network of public (private) social services, actions are aimed at social protection of children and families can get caught or are in difficult circumstances and the active development of family care.

Key words: prevention, of child abandonment, social and pedagogical activities, prevention the subjects, foreign social practice.

Стаття надійшла до редакції 22.04.2015 р.

Прийнято до друку 14.05.2015 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 364:343.62

Я. І. Юрків

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЖОРСТОКОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДІТЕЙ У СІМ'Ї

Погляди суспільства на те, хто є головою в сім'ї, безперечно сприяють зростанню випадків жорстокого поводження з дітьми у сім'ї. Суспільство дуже довго вважало, що діти повинні знаходитися під керівництвом батьків і мати обмежені права (у минулі століття батьки могли здійснювати майже необмежений контроль за своїми нащадками, оскільки більшість наших предків вважали, що молодь схильна до безладного життя і потребує суворого керівництва, тому вони завжди були готові покарати своїх дітей, якщо вважали їх поведінку негожою.

Незважаючи на те, що наше законодавство наділило дітей набагато більшими правами і обмежило владу батьків, суспільство все одно дозволяє батькам в певних межах застосовувати до своїх дітей фізичну силу. Згідно з результатами опитування Харріса (Harris Poll), проведеного в кінці 1988 року, 86% американців позитивно віднеслися до